

7 november 2008

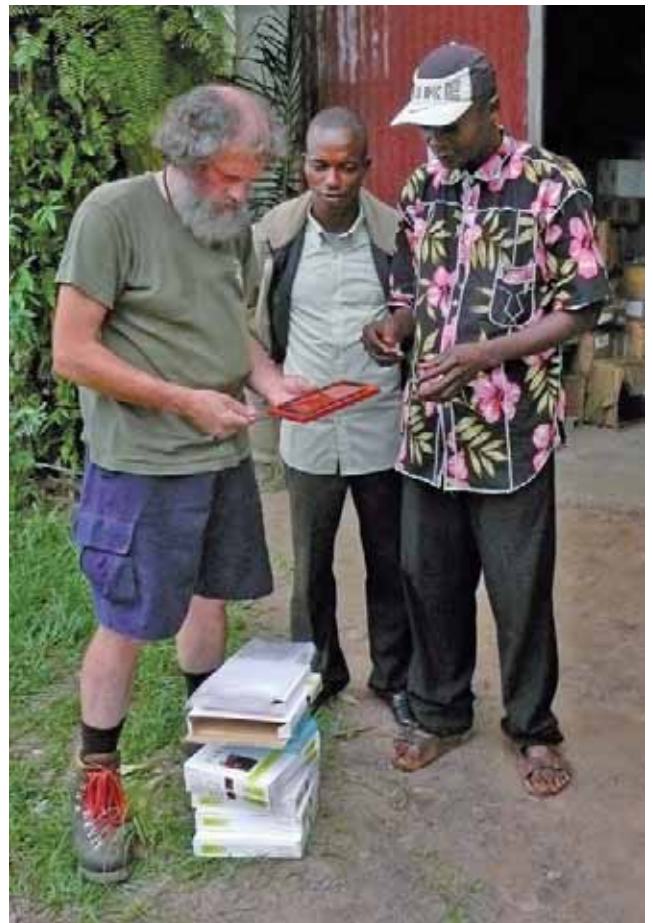
Het is de bedoeling dat we vandaag zo ver mogelijk geraken. We willen doorrijden tot Lohano, op 155 kilometer van hier waarvan minstens 110 kilometer door de brousse. Dan willen we, na het bezoek aan het centre de santé daar, terugkeren tot Kiomi. Op de terugweg zouden we de postes de santé bezoeken om dan in Kiomi, op 55 kilometer van Lohano, te overnachten.

Na het ontbijt (met weer versgebakken sandwiches) en voor we vertrekken, worden in het depot nog andere materialen ontdekt die hier al langer zijn. Amazing!

We zullen met de 4x4 en een chauffeur van het BDOM rijden. De 4x4 van het project is in Lodja om matrasjes voor het ziekenhuis op te halen. Waarom die niet vroeger opgehaald werden is me niet duidelijk. Het schijnt dat de wegen naar Lodja gedeeltelijk weggespoeld zijn. Het is maar te hopen dat hij tegen maandag terug hier zal zijn met de matrasjes want dan komen de Artsen zonder Vakantie toe. Die zullen onmiddellijk willen opereren, dus zullen ze voor de geopereerden meer dan welkom zijn.

Zo'n reis is een hele expeditie. Uiteraard heeft onze 4x4 een chauffeur maar er gaan ook twee helpers mee. Zij zullen eventuele problemen onderweg helpen oplossen. Er gaat ook een nonnetje mee, het nonnetje/kleuterleidster, dat voor ons zal koken. Zij heeft een hele voorraad mee. Verder gaan nog mee: Pierre, Yves, Mieke, Barbara en ik. Albert, de hoofdverpleger van het BCZS, M.Dende, de administrateur gestionnaire (AG) van het Bureau Central Zone Santé (BCZS) en een infirmier-superviseur van het BDOM zullen met de motor volgen. Ook volgend 'gerief' moet mee: een kettingzaag om bomen die de

weg versperren te verwijderen, schoppen om onoverbrugbare te diepe putten in het 'wegdek' te vullen, een reservewiel (dat hebben ze hier blijkbaar niet altijd bij en dus gaan we dit voor we definitief vertrokken zijn, nog ophalen in het centrum van Katakoko-Kombe), reservediesel, benzine voor de kettingzaag, onze eigen bagage

C'est simple comme bonjour!

voor twee dagen, fototoestellen, verrekijker en... een kip (je weet maar nooit).

Albert, die samen met Yves de solarlampen zal overhandigen, wil dat ik hem uitleg hoe je die solarlampen moet installeren. Ik begin mijn uitleg met: "C'est simple comme bonjour!" Hij kijkt mij en zegt: "Wij kennen dat niet. Niets is hier simple comme bonjour." "Ah bon, inderdaad." Ik toon hem hoe de vork in de steel zit, dat er drie standen zijn - uit, 50 % en 100 % licht - en dat je de lamp best laat opladen waar gedurende de gehele dag het meeste licht is. En ook dat je in geen geval in een brandende lamp mag kijken noch ermee in iemands ogen schijnen. Die LED-lampjes schijnen zo sterk dat ze onherstelbare schade aan de ogen kunnen aanrichten.

In Dinglele, het dorp van de landingspiste en de Protestantse missiepost (zie 5 november), ziet het er niet zo goed uit voor onze missie. De motor van onze 4x4 begint vervaarlijk te roken en is oververhit. We stappen uit, de chauffeur opent de motorkap en besluit na een korte inspectie dat er water in de radiator moet bijgegoten worden. Het zou ook kunnen dat de cilinderkoppakking (joint de culasse) wat lekt of dat er olie op de motor gemorst werd. Dat verklaart die penetrant geurende rook. In het dorp wordt water gevonden. Wij kijken wat rond, hebben ook veel bekijks van naderbij gekomen kinderen en wat volwassenen. Ik maak wat panorama foto's van de uitgestrekte savanne. Na een klein halfuurtje is de radiator weer vol water, we kunnen dus verder te rijden. Maar dan... eer de motorkap weer dicht gaat... Het verwondert mij geenszins dat de radiator zonder water staat. De afsluitdop is 'afwezig'. Ik stel voor om er een houten tap in te stoppen. Ook al is er hier genoeg hout om zo'n tap te maken, doet de chauffeur een vod rond de radiatoropening en knoopt die goed vast.

Omdat het ernaar uitziet dat we vandaag nooit in Lohano zullen geraken, besluiten we dan maar om anders dan gepland zoveel mogelijk centres en postes onderweg naar Kiomi te bezoeken in de hoop om voor het donker is, daar aan te komen. In het donker door de brousse rijden is alleen te verantwoorden als het echt niet anders kan. We hebben het al dikwijls gehoord sinds we in Congo zijn: "Niets verloopt hier zoals het gepland werd."

Telkens we stoppen bij een centre of poste de santé kan Yves dan evaluatiegesprekken voeren terwijl de chauffeur de radiator vol koelwater giet.

We passeren de landingspiste en bekijken en passant de Antonov die er geparkeerd staat. Wat verder breken ze met man en macht (werkers en supporters) het gekantelde vliegtuig af. Die Antonov is een mooie tweedekker die niet al te veel plaats nodig heeft om te landen of op te stijgen. Terwijl we verder rijden gaat de savanne langzaam over in het evenaarswoud, de brousse. De vergezichten en het golvend landschap van de savanne zijn heel mooi maar het woud overtreft alles. De weg is een smalle piste, een aardeweg. Het is een verbindingsweg tussen Tshumbe, Katako-Kombe of Lodja en Katako-Kombe naar Kindu. Elke hoofdweg is, buiten Kinshasa en enkele grote steden, een piste. Wij rijden over een aardeweg, zandweg of leemweg (hangt af van de grondsoort ter plaatse). De weg wordt smaller en smaller tot hij niet veel breder meer is dan een gewoon voetpad door het bos. Ooit waren die wegen goed onderhouden én goed bereikbaar. Zo kon men bijvoorbeeld van Katako-Kombe naar Kindu rijden, 250 kilometer verder, met een volkswagen 'kever'. Nu zijn die wegen niet meer onderhouden en dikwijls niet breder dan een smal voetpad. Stukken ervan zijn weggespoeld, de doorgang wordt belet door omgevallen bomen of afgevallen takken. In deze

klimaatsomstandigheden is het ook heel normaal dat een niet dagelijks onderhouden weg na goed zes maanden niet meer terug te vinden is. Die piste waarover wij rijden is gedegradeerd tot een piste waarover alleen fietser en voetgangers zich nog gemakkelijk kunnen verplaatsen. Die voetgangers zijn vooral vrouwen die, bovenop hun hoofd volgeladen manden, van hun akkers naar het dorp onderweg zijn. De fietsers zijn handelaars die te voet minstens 250 kilometer afleggen (!!!) om hun waren te slijten.

Fietsers.

Onderweg van Tshumbe of van Lodja naar Kindu, in beide gevallen via Katako-Kombe zie je heel regelmatig zwaar tot zeer zwaar geladen fietsers hun fiets vooruit duwen; te voet want echt fietsen met zo een zeer zwaar beladen fiets over deze slechte wegen is zonder meer onmogelijk. Die fietsers, allemaal mannen, vervoeren koopwaar die ze in Kindu, een havenstad op de Lualaba en waar ook grote vliegtuigen landen en een spoorweg loopt, aan de man proberen te brengen. Daar kopen ze dan nieuwe koopwaar die ze in Thumbe, Katako-Kombe, Lodja of onderweg proberen te verkopen. Die koopwaar? Dat kan echt n'importe quoi' zijn. Die overladen fietsen zijn moeilijk te besturen maar daar hebben de fietsers een eenvoudige maar heel doeltreffende remedie tegen gevonden. Ter hoogte van het zadel hebben ze bijna allemaal een stok rechtopstaand vastgemaakt. Met die stok houden ze met een hand de fiets in evenwicht en met hun andere hand besturen ze de fiets.

Nota dd. 11december 2008: Een van mijn zussen die enkele maanden in Kenia verbleef, vertelde gisterenavond dat die manier van transport ook in Kenia toegepast wordt.

Om een veld aan te leggen in het woud krijgen de inwoners van de 'chef' een stuk woud toegewezen. Het onderhoud wordt gekapt en afgebrand en de grote bomen worden 'geringd' zodat ze één na één sterven en na verloop van tijd omvallen. De goede bomen (tropisch hardhout) worden tot planken verzaagd. Op die veldjes telen de vrouwen hoofdzakelijk rijst, maniok en maïs. Je kan ervan op aan: die rijst is van uitstekende kwaliteit, grove korrel, heel lekker van smaak. Ik spreek/schrijf van ondervinding. Maar geregeld wordt de rijstooft door een insectenplaag geteisterd. De oogst mislukt dan en er heerst hongersnood. Dit jaar is dat het geval in de streek rond Tshumbe en twee jaar geleden in het gebied waar we nu voorbijrijden. De ondervoeding doodt heel wat kinderen die geen weerstand meer kunnen bieden aan eenvoudige infectieziekten.

het smalle pad in de brousse

Dat voetpad/fietspad waarover ik het had, is alleen met een 4x4 of te paard te berijden. Er zijn hier echter geen paarden. Die zouden niet bestand zijn tegen tropische ziekten. De rit op die wegen is een mooie maar soms toch wel echt, letterlijk, schokkende hobbeldebobbel-ervaring.

Wat een afwisseling aan kleuren, bomen- en plantensoorten (epifytische varens, soortenrijke onderbegroeiing, nooit geziene aantallen bomen- planten- en bloemensoorten). De verschillende soorten determineren is al rijdend een bijna onmogelijke klus. Varens zijn relatief gemakkelijk te herkennen, vooral de hertshoornvarens. Ik had gehoopt af en toe wat orchideeën te zien. Die zijn echter niet in bloei en dan is het moeilijk om ze te spotten. Toch meen ik ergens hangend aan een tak een *Calyptrichium christianum*-plant te herkennen. Die orchideeën groeien altijd hangend, ze zijn tot twee, drie

mooi bloempje in het Evenaarswoud

meter lang en hebben een heel typische vorm. Maar wie zal het zeggen, we stoppen al meer dan genoeg om de radiator te vullen, nog meer stoppen om planten te zoeken zou niet verantwoord zijn.

Af en toe zien we een toekankoppel opvliegen en de zeldzame kolonies grijze roodstaartpapegaaien krijsen hier zoals die vogels dat ook bij ons in gevangenschap doen. De nonnetjes van Katako-Kombe hebben zo een papegaai in een kooi zitten die echt waar heel mooi "Bonjour, ma soeur!" kan zeggen. Op bomen en lianen zien we reuzenmierennesten en er fladderen hier heel mooie vlinders rond.

Op een plaats, tijdens een waterstop voor de 4x4, horen we in de verte het oe-, oe-, oe-, oegeroep van groene meerkatten. Wij zijn geneigd om die groene meerkatten apen te noemen maar eigenlijk zijn het geen apen. Het zijn misschien wel aapachtigen met een groengrijze pels en borstels van wenkbrauwen. Ze hebben zwarte 'mensenhanden' en de mannetjes hebben turkoois kleurige klootjes.

Bij valavond en 's nachts zingen duizenden insectensoorten elk hun eigen liedje...

Tijdens de rit hebben we het uiteraard over van alles en nog wat en plots... Pierre verklapte bijna iets wat van Yves een verrassing voor Mieke en mij zou moeten zijn op de voorlaatste dag van ons verblijf in Congo. Maar ja, wie a zegt moet ook b zeggen, vindt Yves. Hij kan het dus niet meer verzwijgen en zo deelt hij ons mee dat... Wees gerust, als het zover is zal ik erover berichten. Goed hé? Tenzij natuurlijk... want in Congo verloopt niets zoals je het gepland hebt.

Die slechte wegen nodigen niet echt uit om je hier met de auto te verplaatsen. Een auto die door een dorp rijdt is dus een echte attractie. Dat er in die auto dan ook nog eens vier blanken zit-

ten waarvan één met wat veel haar en een halflange baard maakt die attractie nog wat meer bijzonder. Dat en het feit dat onze doortocht overal op voorhand aangekondigd was brengt een sfeer in de dorpen die wij als heel aangenaam ervaren. Moeders kijken toe met de kleinsten op hun arm, mannen kijken blij toe en de kinderen wuiven en juichen en lopen met de auto mee. "Moyo!" en "Oleelee!" uit vele kelen begeleiden ons en versmelten met het gejuich tot een helder en luid stemmenkoor. Het lijkt wel kermis. Waar we stoppen, worden we in een oogwenk omringd door massa's kinderen én volwassenen rond ons. Wat zijn er hier overal veel kinderen. Vreugde, hilariteit, plezier, gejuich, contentement... Telkens wanneer we een foto nemen... een waar genot voor hen én voor ons, zeker als we foto's met flits nemen, dan is er algemeen applaus. Als we de genomen foto's aan de omstanders tonen, stralen hun gezichten... We zien echte nieuwsgierigheid, echte blijheid... Het doet ons heel veel deugd.

Onderweg zien we, vooral in het begin van de dag bij het verlaten van Katako-Kombe maar ook in enkele dorpen, stalletjes met winkelwaar: ook hier *du n'importe quoi* eigenlijk. Sommige stalletjes verkopen medicamenten. De verkopers hebben soms heel originele namen aan hun apotheek gegeven zoals *Les merveilles de Dieu*.

Bij het binnenrijden van een dorp is een lange touw over de weg gespannen. We mogen niet door. Een tiental mannen vullen de putten in de weg waarna ze die effen harken. Eigenaardig, juist nu wij hier (aangekondigd!) voorbij komen. Toeval? Pierre en Yves discussiëren kort met de 'werkleider', Yves geeft de man een met wat drinkgeld gevulde hand.

De dorpskernen vertonen een heel primitive aanblik, ze zijn meestal redelijk proper en zeker bekoorlijk door hun pittoreske authenticiteit. Dat 'klinkt' toeristisch wel interessant maar nie-

een duiventil centraal tussen enkele hutten

mand van ons westerlingen zou hier ook maar één nacht zoals de bewoners willen overnachten, denk ik. Het is een zeer arme streek waar de inwoners in middeleeuwse omstandigheden leven. Ze wonen in lemen hutten met bladerdak.

De 'woonwijkjes' van de Kimbanguïsten zijn wel opvallend. Ze liggen meestal haaks op de dorpsweg. Ze hebben een toegangspoort, zien er goed verzorgd uit en zijn dikwijls bebloemd. Tien procent van de Congolese bevolking is aan

hanger van het Kimbanguïsme, een christelijke stekking die zich sinds 1921 ontwikkeld heeft, in eerste instantie in Congo. Het Kimbanguïsme wordt sinds 24 december 1959 officieel door de Congolese staat erkend. Het is ondertussen een kerk geworden die over de verschillende continenten aanhangers heeft. Deze kerk is sinds 1969 lid van de Oecumenische raad van kerken.

Meer informatie over de Kimbanguïsten op <http://www.kimbanguisme.net/>

In bijna elk dorp lopen wat kippen rond, hier en daar een geit maar naarmate we dieper in het evenaarswoud raken, zien we minder en minder geiten. Er staat in elk dorp minstens één duiventil. Nee, ze spelen hier niet met de duiven. Die duiven betekenen, zoals kippen, een bron van eiwitten naast het vlees van geiten (als er zijn), varkens als er zijn. Volgens Yves zijn er de laatste twee jaar opvallend weinig varkens te zien omdat ze toen nagenoeg allemaal gestorven zijn aan de varkenspest. Er is ook wild uit de brousse (remember wat Lucien zei op 5 november 's avonds).

In Yangunda wordt ons de lokale zeep te koop aangeboden. Het zijn vettige, op zwarte eieren lijkende stukken. Mieke koopt een aantal van die 'eieren' als souvenir. Ze mogen onderin een plasticzak waarin ik ook mijn washandje en muskietennet geborgen heb.

Hoe wordt 'broussezeep' gemaakt?

Allerhande organisch materiaal zoals verschillende soorten bladeren, palmladeren, takken, bananen, ... wordt verbrand. De assen mengt men dan met water. Aan het bezinksel voegt men zout en olie toe tot een taaie massa bekomen wordt. Van die 'pâte' worden dan de typische eivormige zwarte stukken zeep gemaakt.

We houden halt in de volgende dorpen waar Yves, al naargelang de noodzaak, korte of langere besprekingen voert met het plaatselijke personeel van de gezondheidszone Katako-Kombe. Om tijd te winnen legt hij een deel van het traject per motor af.

- Dinglele (centre de santé) - hier geven we de eerste solarlamp af (zie 6 november), Albert geeft de uitleg.

- Yangunda (poste de santé) - hier kopen we zeep.

- Shinga II (Centre de santé) - Yves heeft hier ernstige besprekingen. We zien de drieling die Barbara enkele maanden geleden hielp geboren worden, de gebouwen die wij in 2005 mooi geschilderd hebben, werden door een Amerikaanse NGO herschilderd: shit!!!

Als afscheid krijgt Yves een geit van de dorpsoudersten, we geven een solarlamp af.

- Omesende (poste de santé) - hier geven we een solarlamp af, er is een heel mooi maar zeer primitief schooltje.

- Tete Ngomba (centre de santé) - hier geven we een solarlamp af, het nieuwe centre de santé staat vóór het oude centre.

- Longidimu (poste de santé) - hier geven we geen solarlamp af.

- Ndjili Panda (poste de santé) - hier geven we een solarlamp af, met bloemen versierde verwelkomingspoortjes en palmtakken, mooi geschilderd gebouwtje van de poste de santé,

Yves krijgt een zestal eieren van traditionele vroedvrouwen. Hun methodes zijn eeuwenoud en worden sinds mensenheugenis aan volgende generaties vroedvrouwen aangeleerd. Het gebeurt regelmatig dat die methodes meer kwaad dan goed doen bij kritieke situaties.

Naast het gebouwtje staat een quasi vervallen kerkje.

Vanaf Ndjili Panda is de grond donkerrood verkleurd, een veel ijzeroxiden houdende leemgrond. Dat die heel geschikt is om bakstenen van te bakken, bewijzen twee veldoventjes die we bij het buiten rijden van Njili Panda rechts van de weg zien. Tegen valavond komen we in Kiomi aan. Er dreigt onweer. We zullen daar overnachten in de missiepost van de Passionisten: de Mission Catholique St. Vincent Strambi. Kiomi en de missiepost liggen midden in de brousse.

Rondom staan prachtige bomen en struiken: rood bloeiende 'flamboyants', gigantische Brugmansia's met lange, hangende, oranje-keurige trompetbloemen, bananenbomen, ...

Pater Noël Mpolo verwelkomt ons, toont ons waar we zullen overnachten, waar de toiletten en de douche zijn. Ik zal voor het eerst in mijn leven op een bijna stevig, dus lichtjes wiebelend bamboebed slapen. Ik installeer mij een beetje.

De broussezeep is door de warmte en de vochtigheid beginnen smelten. Daardoor zijn het hoesje van mijn muskietennet en vooral mijn washandje vettig en vies. Vannacht zal een watertest in de douche uitwijzen hoe goed de zeep wel oplost.

Dan is het tijd voor een welkomstdrankje van het huis: palmwijn. Die wijn smaakt wat zurig, ik vind hem zeker niet slecht maar... ik hou het bij één glas. Hij veroorzaakt een branderig gevoel in mijn maag.

Als avondmaal eten heel lekkere rijst uit de streek, maniokblaren, kip, smaakvolle vette saus en iets van bananen (banane plantin). Als dessert krijgen we sappige ananas. Hoe het nonnetje, geholpen door een plaatselijk meisje, erin slaagt om in deze primitieve omstandigheden zo'n lekkere maaltijd te bereiden, lijkt een raadsel maar is het eigenlijk niet. Wie zelf al eens in primitieve omstandigheden gekookt heeft, weet dat het kan maar weet ook dat velen uit het rijke noorden voor dit primitief bereid eten hun neus

zouden optrekken (en naar het frietkot zouden gaan als er een zou zijn in de omgeving). De groenten worden buiten op wel zeer primitieve tafels, stellages eerder, klaar gemaakt. In de keuken zelf dan, een echt rommelkot waar kippen op hun dooie gemak naar binnen en buiten lopen, wordt alles - groenten, vlees en rijst - gaar gekookt op de grond boven een houtvuurtje tussen een drietal stenen. Goed gekookt voedsel is trouwens kiemvrij zodat niemand hier voor de gevreesde toerista moet vrezen.

Na het avondmaal bediscussiëren we met Noël en Pierre de situatie in Congo. Op het nieuwsbericht, dat we op een klein portatiefra-diootje beluisteren, horen we over de onlusten in Oost-Congo. De troepen van Nkunda zouden in enkele dorpen rond Goma alle jonge mannen geëxecuteerd hebben. Volgens de berichten vreesden ze dat die jongelingen bij de Mai Mai waren die aan de kant van het Congolese leger staan. Door die jongemannen te elimineren zijn ze alvast zeker dat daar althans alle Mai Mai uitgeschakeld zijn. Het bericht komt niet goed door zodat wat ik hier schrijf een resumé is van wat Noël becommentarieert. (Noot dd. 18 november 2008: foto en artikel in 'Het Nieuwsblad dd. 8/11/2008: bevestigt wat we toen vernomen hebben)

Met Pierre hebben we het nog over driewielers voor gehandicapten. In Tshumbe heeft het bisdom een atelier waar ze dergelijke fietsen kunnen assembleren. Alleen... het ontbreekt momenteel aan onderdelen, aan materiaal en materieel om te lassen én er zijn ook geen of onvoldoende opgeleide technici/arbeiders. Brengt dit ons op ideeën?

Het is ondertussen laat geworden. Tijd om onder de douche te gaan én voor de zeep-watertest. De zwarte vettigheid laat zich zonder

koken in Kiomi

weerstand wegspoelen, prima, ik zie echter geen schuim. De douche doet echt deugd en geeft me het gevoel dat mijn lichaam minstens een paar graden afkoelt. Op de muur kijkt een gigantische spin toe. Ze heeft bijna zeker nog nooit een naakte blanke man gezien in het donker mét verlichting van een LED-hoofdlampje onder een dikke straal water. Het idee alleen al...

Noot

Iemand van het personeel heeft een primitieve wegenkaart getekend van de gezondheidszone Katako-Kombe. De schaal kan je op zijn zachtst omschrijven als 'sterk verwrongen' maar dat is tezelfdertijd ook de charme van die kaart. Ze geeft ons een goed idee van de ligging van de dorpen waar we naar toe moeten.

Bevallingen zijn hier, tenzij er zich complicaties voordoen, een heel normaal natuurlijk gebeuren. De vrouwen worden begeleid door verplegers/verpleegsters of vroedvrouwen. Soms zijn die vroedvrouwen goed opgeleid, soms zijn het traditionele vroedvrouwen. De opleiding van die laatsten is maar 'zozo'. Bij en na moeilijke situaties gebruiken die echt primitieve verzorgingstechnieken. Zo wordt de vagina bij postnatale bloedingen volgepropt met allerlei kruiden of weet ik veel. Bij ons zijn bevallingen een gebeuren met soms enorm veel 'tralala' ervoor én erna.

Als hier iemand 'malchance' heeft, zal die zich niet afvragen hoe dat komt of voorkomen had kunnen worden. Nee, de eerste vraag zal zijn: "Wie wil er mij kwaad doen?"

Longidimu, een dorp met een kwalijke reputatie wegens prostitutie. Toen het nog mogelijk was, reed hier nogal wat vrachtverkeer voorbij. Het dorp 'voorzag' de chauffeurs van een antwoord ter bevrediging van hun sexuele behoeften. Yves had voorgesteld eens de HIV prevalentie (percentage seropositieven bij volwassenen) te checken. Dat bleek heel moeilijk want de meeste mensen hebben schrik zich te laten testen. In het ziekenhuis van Katak-Kombe is er wel een zogenaamde CDV, Centre de Dépistage Volontaire, waar de mensen zich spontaan kunnen aanmelden.

